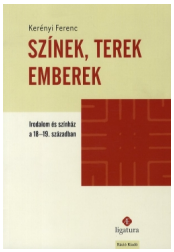
„Színház az egész…” és tudomány

(Kerényi Ferenc: *Színek, terek, emberek*, Ráció Kiadó, Budapest 2010)

Kerényi Ferencről elsősorban azt tudjuk, hogy irodalom- és színháztörténész volt. Fő kutatási területe a 19. századi magyarországi irodalom, színház, színjátszás, valamint kiemelkedően Petőfi Sándor és Madách Imre munkássága. Utolsó munkája is Petőfihez kapcsolódik, mely 2008-ban jelent meg *Petőfi Sándor élete és költészete* címmel.

A Ráció Kiadó gondozásában 2010-ben megjelent tanulmánykötet az irodalomtörténész, színháztörténész, filológus, tanár életművét öleli fel a teljesség igénye nélkül. Az érdeklődő számára hasznos, ha egy tudományterület elismert szakértőjének munkáit – de legalábbis ezen munkák egy részét – egyetlen kötetbe foglalva megtalálja.

A kutató számára még inkább hasznos, és tanulságos is, ha egy terület elismert tudósának munkáit nem a folyóiratokból kell mazsolázgatnia, hanem egy helyen, összegyűjtve találja meg. A kutatóban újra és újra felmerül, a színházlátogatóban olykor előkerülhet a kérdés: vajon a régiségben, és a nem is annyira régiségben miként zajlottak a színi előadások, miféle előadások voltak ezek és vajon kik látogat(hat)ták a játékokat? Miféle jelenősége lehet a személyneveknek a 18. századi drámákban? Hogyan is jött létre Magyarországon a Nemzeti Színház, kik és milyen módon küzdöttek érte? Ezekre és még hasonló kérdésekre – legalábbis ami a 18. század végi, valamint 19. századi európai és magyarországi színjátszást illeti – mind a tudós, mind a színházszerető áttekintő és kimerítő választ kaphat Kerényi Ferenc tanulmánykötete alapján.

A tanulmányok egymást követve szerepelnek, részekre tagolás nélkül, habár a címben megjelölt *Színek, terek, emberek* azt a várakozást kelti az olvasóban, hogy egy hármas tagolású kötetet tarthat kezében. Ennek oka az lehet, hogy Kerényi Ferencnek csupán arra maradt ideje, hogy összeválogasson egy kötetre való, általa is megfelelőnek tartott tanulmányt, de sajnos az utókor feladata lett, hogy ezeket a tanulmányokat kötetbe szerkessze és megjelentesse. Mindezek ellenére a tapasztalt irodalomtudós, filológus, színháztörténész érdeme, hogy a cím hármassága minden tanulmányban ilyen-olyan módon, de fölfedezhető. A tizenöt tanulmány történeti kronológiai sorrendet követ, mely természetesen nem egyezik meg a megjelenés sorrendjével. Ezekből emelek ki néhányat az alábbiakban.

Mindjárt a kötet elején a 18. század második felében peregrinus Telekiek külföldi tapasztalataival és annak kézzelfogható hozadékával, egy komoly könyvtárral, valamint annak 15 kötetes drámagyűjteményével találkozhatunk. De a Telekiek színházszeretete nem csupán a gyűjtésben és a színházlátogatásban merült ki. Teleki Ádámot a drámafordítói mozgalom elindítójaként ismerhetjük meg, hiszen 1773-ban lefordította – ha ugyan kicsit egyszerűsített változatban is – Corneille *Cid*jét, melyet Kolozsvárott adtak ki és Bessenyei György korszakhatárnak tekintette. Végigkövethetjük Teleki József *Nap lójá*nak segítségével, hogy Bázelben, vagy épp Párizsban milyen előadásokat tekintett meg, és az milyen hatással volt rá. Felmerülhet az olvasóban is, hogy vajon milyen haszna származhatott a magyar művelődésnek mindebből egy olyan hazában, ahol a színész a maga helyét csak jóval később foglalhatta el, mint Nyugat-Európában, arról nem is beszélve, hogy a magyar nyelvű hivatásos színjátszásra is majd egy emberöltőt kellett várni. A kérdésre egyértelmű válasz nincs, mégis a hatás rétegeit képezik a drámafordítás és a drámafelfogás alakulása.

A tanulmány egyik érdekes felvetése is ez utóbbi szempont. Ugyanis a puritán neveltetésű Teleki grófok számára a színház is csak az erkölcsi nemesítés eszköze lehetett – érthető módon. Épp ez teszi érdekessé, hogy Teleki József oly nagy érdeklődéssel fordul Voltaire és Diderot munkásságának morális kérdései felé. Ez lett az egyik alapja a magyar játékszíni mozgalomnak. A másik természetesen az anyanyelv művelése volt.

A Dugonics-tanulmányban érdekes forrásfeltárásokkal találkozhatunk, elsősorban névtani szempontból. Megtudjuk, mi köze volt Pray Györgynek és a *Gesta Hungarorum*nak az *Etelká*ban szereplő helyek és szereplők elnevezéseihez, illetve a csillagász Sajnovics János *Demostratio*jának a lappok, finnek és magyarok közti rokonság és az Etelka-trilógia névhasználatának összefüggései is kiderülnek. A tanulmány legfontosabb mondanivalója ezek mellett mégis az eredetmítosz meglétének megerősítéséhez kapcsolódik, mely a 19. század íróinak, költőinek az egyik legnagyobb kihívást jelentette. Gondoljunk csak Arany János Csaba-trilógiájára, melyet végül nem tudott befejezni.

Dugonics a maga korában átütő sikert ért el műveivel, ám ezek sajnos rövid életűek voltak, mégis hatott a verses epika és a dráma művelőire, hiszen Katona Józsefnek is meg kellett küzdenie ezzel a szellemmel, amikor a *Bánk bán*t írta, ugyanakkor ő már jócskán „túllépett Dugonics metódusain”(41. o.).

A kötet további tanulmányainak főként művelődéstörténeti jelentősége érdemes említésre. A Nemzeti Színház létrejötte és alakulásának története ugyan túlmutat a 19. századon, de segít árnyaltabb képet alkotni színházaink működésének hátteréről.

A kötet záró tanulmánya – valószínűleg nem véletlenül – Petőfi Sándorhoz kapcsolódik. Kerényi utolsó éveiben ugyanis főként Petőfi költészetének tanulmányozásával foglalkozott, és ennek eredménye a fent említett monográfia is.

Ebben a Petőfi-kultuszról és annak folklorizálódásáról olvashatunk. A téma eredetileg egy konferencia előadás formájában hangzott el 2006-ban, ám a konferenciakötetbe nem került be. Itt olvashatjuk tehát először. Nagyon érdekfeszítő, ahogy a Petőfiről szóló legendákat és azok fennmaradását egy 18. századi szibériai történettel hozza párhuzamba, nevezetesen Benyovszky Móric történetével, akiről tudjuk, hogy 1769-ben esett orosz fogságba, ahol száműzetésben élt, megszökött, majd emlékiratai halála után Londonban jelentek meg 1789-ben.

A fenti történethez nagyon hasonló módon maradtak fenn és éledtek újra a Petőfi-legendák. Ismerjük a történeteket is, miszerint a világ különböző pontjain, főként Kelet-Európában látni vélték Petőfi Sándort még a 20. század elején is. Ezen történetek kialakulását, eredetét igyekszik felderíteni az utolsó tanulmány.

Összességében elmondható, hogy nagy ívű munka Kerényi Ferencnek ez a tanulmánykötete, melybe nem csupán a témák, hanem a megközelítési módok heterogenitása is megfelelő változatosságot biztosít mindenkinek.

Vass Éva Tünde